

ЗАНАТСКА ДЈЕЛАТНОСТ НА СРЕЗУ БОСАНСКА ГРАДИШКА – ПОЧЕТАК РАДА СРЕСКЕ ЗАНАТСКЕ КОМОРЕ БОСАНСКА ГРАДИШКА

Анстракт: У раду се дају основни подаци о стању занатске дјелатности након ослобођења територије Среза Босанска Градишка у 1945. години, о активностима Среског народног одбора Босанска Градишка на обнови рада занатских радњи, о попису и евиденцији занатских радњи приватног, државног и задружног сектора, о питању ревизије овлашћења и дозвола за рад занатских радњи, о припремама за оснивање и почетак рада Среске занатске коморе у Босанској Градишци у 1950. години, о укидању Удружења занатлија у Босанској Градишци, о примјени Општег закона о занатству и Закона о занатству НР БиХ и других прописа, а даје се и осврт на основне одредбе Статута Среске занатске коморе у Босанској Градишци.

Рад је настао коришћењем архивске грађе фонда Срески народни одбор Босанска Градишка и законских и других прописа који су регулисали занатску дјелатност.

Кључне ријечи: занатска дјелатност, Срески народни одбор Босанска Градишка, Удружење занатлија, Среска занатска комора, Општи закон о занатству, Закон о занатству НР БиХ.

Занатска дјелатност на Срезу Босанска Градишка (до почетка рада Среске занатске коморе)

Након ослобођења територије Среза Босанска Градишка у 1945. години наступио је период обнове и изградње у свим областима живота. Занатска дјелатност на Срезу Босанска Градишка била је у великој мјери запуштена, многе занатске радње су током рата престале са радом, многе су опљачкане, оштећене и порушене. Требало је покренути и обновити рад занатских радњи и обезбиједити сировине и материјал за њихов рад. Све активности и иницијативе око обнављања и опоравка занатских радњи покретали су Срески народни одбор (у даљњем тексту: СНО) Босанска Градишка, Окружни народни одбор Бања Лука и Министарство индустрије и рударства Народне владе БиХ, који су почели са

прикупљањем података о броју занатских радњи које раде, броју запослених радника, помоћника и научника, потребама за сировинама и материјалом и другом.

Предсједништво Антифашистичког вијећа народног ослобођења Југославије је 3. фебруара 1945. године донијело Одлуку о укидању и неважности свих правних прописа донијетих од стране окупатора и њихових помагача за вријеме окупације, о важности одлука које су за то вријеме донијете, о укидању правних прописа који су били на снази у часу непријатељске окупације.¹

Правни прописи (закони, уредбе, наредбе, правилници итд.) донијети од стране окупатора и њихових помагача за вријеме непријатељске окупације укидају се и проглашавају за неважеће (члан 1 Одлуке).

Правни прописи (закони, уредбе, наредбе, правилници итд.) који су били на снази у часу непријатељске окупације (до дана 6.4.1941. год.) укидају се уколико су у супротности с тековинама Народноослободилачке борбе, с декларацијама и одлукама Антифашистичког вијећа народног ослобођења Југославије и земаљских антифашистичких вијећа (скупштина, света, собрања) појединих федералних јединица и њихових предсједништава, као и правним прописима донијетим од Националног комитета ослобођења Југославије и његових повјереништава, влада и појединих повјереништава федералних јединица (члан 2 Одлуке).

Сходне томе, Закон о радњама од 5.11.1931. године остао је на снази.²

На одредбе Закона о радњама позива се СНО Бос. Градишка приликом доношења дозвола и овлашћења за рад занатских радњи.

Одјељење за трговину и снабдијевање Округног народног одбора Бања Лука покренуло је у јуну 1945. године питање ревизије свих овлашћења и дозвола издатих од 10.4.1941. године до ослобођења и тражило да се свим лицима за која се зна да нису имала стручну спрему или нису имала коректно држање према Народноослободилачкој борби и ослободилачком покрету прогласи неважећом дозвола – овлашћење за вођење занатске радње, а у смислу Одлуке АВНОЈ-а о укидању и неважности свих правних прописа и одлука донијетих за вријеме окупације. Послије проведене ревизије требало је доставити извјештај овом одјељењу о свим затвореним радњама и неважећим овлашћењима и дозволама.³

Одјељак за трговину, индустрију и занатство СНО Бос. Градишка је актом из августа 1945. године доставио Округном народном одбору Бања Лука списак потреба занатства у Босанској Градишци у сировинама и материјалу за наредних шест мјесеци, попис занатских радњи по врсти, те податке о запосленим радницима и укупним потребама за сировинама и материјалом.

¹ *Службени лист ДФЈ*, број 4, од 13.2.1945.

² *Службене новине Краљевине Југославије*, година XIII – 1931, бр. 262 – LXXXI, од 9.11.1931.

³ АРС БЛ, 101, 2, 2248/45

На територији Среза Босанска Градишка раде: ковачке радње (број радњи 31, број стручних радника 31, број помоћника 10, број научника 8), лимарско-браварске радње (радњи 6, стручних радника 6, помоћника 7, научника 5), опанчарске и обућарске радње (радњи 14, стручних радника 14, помоћника 5, научника 10), млинарске радње (радњи 8, стручних радника 8, помоћника 6, научника – ?), кројачке радње (радњи 12, стручних радника 12, помоћника 10, научника 14), бријачке радње (радњи 11, стручних радника 11, помоћника 6, научника 14), ременарске радње (радњи 4, стручних радника 4, помоћника 2, научника 6). На територији Среза Босанска Градишка према овом попису ради укупно 86 занатских радњи.⁴

Одјељење за индустрију и рударство Округног народног одбора Бања Лука је новембра 1945. године доставило СНО-у Бос. Градишка распис у вези са оснивањем занатских задруга, као и Правила за исте и Упутство за оснивање занатских задруга, које је израдило Министарство индустрије и рударства Народне владе БиХ.⁵

У распису се говори о потреби за удруживањем занатских радњи појединих струка у занатске задруге и раду на оживљавању занатства и обнављању привреде на срезу.

Покретање и обнова рада циглана на Срезу Босанска Градишка и производња цигле и цријепа била је од великог значаја јер је требало почети са радом на обнови и изградњи порушених кућа и других објеката.

У извјештају о преузимању циглане Ивана Шуркића у Бок Јанковцу од 25.12.1945. године, Одсјек за трговину и занатство СНО Бос. Градишка обавјештава Округни народни одбор Бања Лука да је, одмах по примитку одлуке Округног народног суда у Бања Луци о привременој секвестрацији циглане Ивана Шуркића у Бок Јанковцу, Срез Бос. Градишка, од стране Среског суда у Бос. Градишци одређена комисија која је преузела циглану на лицу мјеста. На сједници СНО одређени су управитељ циглане и стручни пословођа, на које ће се пренијети рад на поменутој циглани под контролом тог одбора.⁶

У јануару 1946. године Одсјек за трговину и занатство СНО Бос. Градишка израдио је спискове занатских радњи на подручју Среза и доставио их Округном народном одбору Бања Лука.

На списку обновљених занатских радњи на подручју Среза Бос. Градишка од 19.1.1946. године⁷ налази се 107 занатских радњи, са подацима о врсти заната и сједишту, презимену и имену власника фирме, броју запослених радника, броју шегрта, просјечној годишњој производњи до 1941. године и податак да ли радионица ради, а ако не ради, због чега не ради. Списак садржи податке о посластичарским (6), месарским (8), обућарским (12), браварским (5),

⁴ АРС БЛ, 101, 4, 4764/45

⁵ АРС БЛ, 101, 10, 9152/45

⁶ АРС БЛ, 101, 10, 9647/45

⁷ АРС БЛ, 101, 9, 8916/45

браварско-механичарским (1), кројачким (9), бријачким (10), бријачко-фризерским (1), столарским (7), коларским (3), ременарским (4), ковачким (17), пекарским (7), бозацијским (3), содарским (2), зидарским (1), опанчарским (4), бачварским (2), фотографским (1), дунђерским (1) и млинарским радњама (1), штампарији (1) и пилани и млину (1).

На списку занатских радњи на подручју Среза Босанска Градишка, које су постојале до 1941. године а нису обновљене, од 23.1.1946. године, налазе се 352 занатске радње.⁸ Списак садржи сљедеће податке: презиме и име власника, пребивалиште, врста заната и зашто радња није обновљена.

Највише је било ковачких радњи (86), затим столарских (37), кројачких (34), обућарских (27), коларских (25), месарских (23) и пекарских (23). Радила је по једна пекарско-месарска, ужарска, дунђерска, цреварска, ситничарска, бачварска, собосликарска, тесарска, модистичка, калајџијска, књиговезница и штампарија, ножарска, посластичарска, шеширџијска и радња за израду тамбура. Радиле су и лимарске, ципеларске, опанчарске, бријачке, зидарске, седларске, стројобраварске, браварске, сајџијске, ременарске, млинарске, цигларске и лончарске радње. На подручју среза су радиле двије пилане и млин (у Чатрњи и Новој Тополи).

У мају 1946. године Народна скупштина ФНРЈ донијела је Општи закон о народним одборима, којим је утврђена надлежност средњих народних одбора, између осталог и у области занатства, па се Извршни одбор СНО Бос. Градишка позива на тај закон приликом доношења дозвола и рјешења о обављању рада приватних занатских радњи,⁹ а касније и на Уредбу о преносу послова које су вршили окружни народни одбори на друге државне органе, број 779, од 25.7.1947. године.¹⁰

У циљу правовремене израде плана мељаве житарица за 1947. годину, Одјељење за трговину и снабдијевање Окружног народног одбора Бања Лука је расписом од 3.11.1946. године затражило од СНО Бос. Градишка податке о млиновима.¹¹

На списку млинова (осим воденица) способних за рад на подручју СНО Босанска Градишка наводе се сљедећи млинови: 1) Назив млина: Државно пољопривредно добро Нова Топола, *Мјесто производње*: Нова Топола, *Врста погона*: моторни; 2) Назив млина: СНО Бос. Градишка (бивши Хусо Топић), *Мјесто производње*: Бос. Градишка, *Врста погона*: парни; 3) Назив млина: СНО Бос. Градишка (бивши Фриц Ламерс), *Мјесто производње*: Нова Топола, *Врста погона*: парни; 4) Назив млина: Државна шумска манипулација Подградци, *Мјесто производње*: Подградци, *Врста погона*: парни.

⁸ Исто

⁹ *Службени лист ФНРЈ*, број 43, од 28. 5.1946.

¹⁰ *Службени лист НР БиХ*, број 34, од 30.7.1947.

¹¹ АРС БЛ, 101, 34, 15816/46

У попису је наведено и седам млинова у којима раде лица са Среза Бос. Градишка, а као мјеста производње наведени су Елезагићи, Берек, Д. Колона, Бос. Градишка, Шибића Хан, Ламинци и М. Дубраве.

За све млинове дати су и подаци о капацитету за 24 сата, врсти мељаве, запремини магазина, броју упосленог особља и потребама за млинским материјалом.

Пописана су четири млина који нису способни за рад, а налазе се у Муслиманским Дубравама, Лисковцу, Новој Тополи и Трошељима. За ове млинове наводе се подаци о називу млина, мјесту рада, потребним оправкама на згради млина, приближном износу за оправак зграде и дневном капацитету мљевења након поправка.

На списку млинова воденичара (поточара и ријечних) на подручју СНО Бос. Градишка од 12.11.1946. године наводи се 69 млинова, те подаци о називу и власништву млина, мјесту производње и дневном капацитету.

Министарство комуналних послова НР БиХ припремило је сљедеће пописне табаке за локалну индустрију и занатство на крају 1947. године: пописни табак за занатске радње – Сектор П и пописни табаци за државна и задружна предузећа – Сектор Д и З (попис стања на дан 1.12.1947. године).

У овом попису тражили су се општи подаци о предузећу (радњи), подаци о погонским машинама и моторима, производним машинама, апаратима и уређајима, производњи, потребним сировинама, гориву и електричној енергији и радној снази, а требало је испунити и додатни пописни лист о производима. За Сектор Д је постојао и допунски пописни табак, уз табелу са подацима о радној снази (Платни фонд). Пописне табаке требало је испунити за сваку занатску радњу посебно и за државна и задружна предузећа на подручју СНО Бос. Градишка (државни, задружни и приватни сектор).

Одсјек за локалну привреду Извршног одбора СНО Бос. Градишка је 9.1.1948. године Министарству комуналних послова у Сарајеву доставио попуњен пописни табак за државна и задружна предузећа на подручју овог одбора са стањем на дан 31.12.1947. године.¹² На подручју Среза Босанска Градишка раде:

1) Среска парна и ручна циглана, *сједиште*: Бок Јанковац, *административно-оперативни руководилац*: Извршни одбор СНО Бос. Градишка, *основано*: 4.4.1947. године;

2) Среска парна пилана и млин са комбинованим радионицама, *сједиште*: Бос. Градишка, *административно-оперативни руководилац*: Извршни одбор СНО Бос. Градишка, *основано*: 24.4.1947. године;

3) Срески моторни млин, *сједиште*: Нова Топола, *административно-оперативни руководилац*: Извршни одбор СНО Бос. Градишка, *основано*: 20.8.1946. године;

¹² АРС БЛ, 101, 82, 22569/47

4) Моторни млин Мусл. Дубраве, *сједиште*: Мусл. Дубраве, *административно-оперативни руководицац*: Мјесни народни одбор Лисковац, *основано*: 20.8.1946. године;

5) Кројачка радионица Радничко-намјештеничке задруге, *сједиште*: Бос. Градишка, *административно-оперативни руководицац*: Радничко-намјештеничка задруга Бос. Градишка, *основано*: 11.12.1946. године;¹³

6) Обућарска радионица Радничко-намјештеничке задруге, *сједиште*: Бос. Градишка, *административно-оперативни руководицац*: Радничко-намјештеничка задруга Бос. Градишка, *основано*: 1.11.1947. године.¹⁴

Одсјек за локалну привреду Извршног одбора СНО Бос. Градишка је 28.1.1948. године доставио Министарству комуналних послова у Сарајеву податке о радњама у приватном сектору са стањем на дан 1.12.1947. године.¹⁵

На подручју Среза Босанска Градишка радиле су слједеће занатске радње:

- прерада метала: 26 радњи (механичарско-браварске радње – 1, браварске – 4, ковачке – 21),
- грађевинска дјелатност: 2 радње (зидарска и дунђерска),
- прерада дрвета: 14 радњи (столарске – 9, коларске – 4, бачварска – 1),
- израда и прерада текстилне робе: 12 радњи (кројачке – 12),
- производња и прерада коже и обуће: 19 радњи (обућарске – 10, опанчарске – 3, ременарске – 6),
- израда прехранбених производа: 16 радњи (мотор. млин радње – 5, посластичарске – 4, бозацијско-салебцијске – 4, содарске – 3),
- графичка дјелатност: 1 радња (штампарија и књиговезница Касима Бошњака, Бос. Градишка),
- израда осталих производа: 6 радњи (часовничарске – 2, ужарска – 1, фотографска – 1, лончарска – 1, димњачарска – 1),
- личне услуге: 14 радњи (бријачке – 13, бријачко-фризерска – 1).

На списку се налази укупно 110 занатских радњи.

Извршни одбор СНО Бос. Градишка је на сједницама доносио рјешења у вези са радом занатско-индустријских предузећа у државном сектору. На сједници од 5.3.1948. године одлучио је да се преиначи његово Рјешење број 3768/48 од 3.3.1948. године и донесе ново, према којем ће Среска парна пилана и млин са комбинованом радионицом и каменоломом у Бос. Градишци преста-

¹³ Накнадно уписана промјена: *престанак пословања*: 1.8.1948. године, *промјена административно-оперативног руководства*: самостална задруга, *промјена назива*: Занатлијска кројачка произвођачко прерађивачка задруга с. о. ј. Бос. Градишка.

¹⁴ Накнадно уписана промјена: *престанак пословања*: 1.8.1948. године, *промјена административно-оперативног руководства*: самостална задруга, *промјена назива*: Занатлијска обућарска произвођачко прерађивачка задруга с. о. ј. Бос. Градишка.

¹⁵ АРС БЛ, 101, 82, 22569/47

ти са заједничким пословањем под досадашњим именом са даном 29.2.1948. године, те да се исто предузеће раздваја на Среску комбиновану радионицу у Бос. Градишци и Среску парну пилану и млин у Бос. Градишци. Са радом ова предузећа почињу 1.3.1948. године. Оба предузећа стајаће под административно-оперативним руководством СНО Бос. Градишка.¹⁶

На сједници одржаној 9.5.1949. године, након што је претресао услове рада национализоване штампарије и књиговезнице Касима Бошњака, Извршни одбор СНО Бос. Градишка донио је рјешење да се Занатско предузеће Штампарија и књиговезница у Бос. Градишци предаје под административно-оперативно руководство Мјесном народном одбору у Бос. Градишци.¹⁷ У рјешењу се наводи да је ово предузеће национализовано као занатска радња, јер по формату, капацитету, те ручном односно ножном погону спада у занатске радње, а као таква је раније вођена у Регистру занатских радњи Извршног одбора СНО Бос. Градишка.

На сједници одржаној 10.10.1949. године Извршни одбор СНО Бос. Градишка донио је рјешење да се Среска парна пилана у Обрадовцу, Бос. Градишка, предаје под руководство Среском грађевинском предузећу Бос. Градишка заједно са стројобраварском радионицом којом ће управљати директор Среског грађевинског предузећа.¹⁸

Марта 1950. године Повјереништво за индустрију и занатство Извршног одбора СНО Бос. Градишка устројило је Попис занатско-индустријских предузећа локалног значаја, са подацима о називу предузећа, сједишту и врсти занатско-индустријске дјелатности коју обавља.

Попис је устројен на захтјев Државног осигуравајућег завода, Дирекција за НР БиХ, Пословница Бања Лука, ради провјере да ли су сва занатско-индустријска предузећа осигурана против штета од пожара и елементарних незгода.¹⁹ На попису се налазе сљедећа предузећа :

- 1) Среска комбинована радионица, Бос. Градишка, столарски, коларски и лимарски производи,
- 2) Среска парна и ручна циглана, Бок Јанковац – Бос. Градишка, производња цигле и цријепа,
- 3) Среска парна пилана, Бос. Градишка, услужно резање обловине,
- 4) Среска кожна галантерија, Бос. Градишка, производња кожне галантерије,
- 5) Занатлијска кројачка произвођачко-прерађивачка задруга, Бос. Градишка, производња и прерада текстила и
- 6) Занатлијска обућарска произвођачко-прерађивачка задруга, Бос. Градишка, прерада коже и израда обуће.

¹⁶ АРС БЛ, 101, 97, 3964/48

¹⁷ АРС БЛ, 101, 138, 9322/49

¹⁸ АРС БЛ, 101, 149, 19673/49

¹⁹ АРС БЛ, 101, 174, 5196/50

У мају 1950. године Извршни одбор СНО-а Бос. Градишка донио је неколико рјешења која се односе на рад занатско-индустријских предузећа локалног значаја.

Извршни одбор СНО Бос. Градишка је 5. маја 1950. године донио рјешење да се Среска парна пилана у Обрадовцу, која је дотад била под управом Среског грађевинског предузећа у Бос. Градишци, има осмосталити као предузеће. Среска парна пилана ће се фузионисати са Млинским предузећем у Обрадовцу, пошто су им погонска постројења заједничка.²⁰

На сједници одржаној 22.5.1950. године СНО Бос. Градишка донио је сљедећа рјешења:²¹

- Рјешење да се Среска парна пилана и Среско млинско предузеће споје у једно предузеће, које ће пословати под именом Среска парна пилана и млин;
- Рјешење по којем Среско млинско предузеће у Бос. Градишци треба да обустави рад на дан 31.5.1950. године;
- Рјешење о оснивању Државног привредног предузећа за производњу кожних предмета, са сједиштем у Бос. Градишци, спајањем бивше Занатлијске обућарске задруге, Среске кожне галантерије, приватних ременара и опанчара, а које ће пословати под називом Среско кожарско предузеће;²²
- Рјешење по којем новооснована Среска кожна галантерија из Бос. Градишке треба да обустави рад дана 31.5.1950. године.

Све промјене које су у занатској дјелатности на подручју Среза Босанска Градишка услиједиле до краја 1950. године дате су у Извјештају о занатским радњама, који је Повјереништво за индустрију и занатство Извршног одбора СНО Бос. Градишка 20.12.1950. године доставило Среској контролној комисији Бос. Градишка.

У извјештају се даје списак државних предузећа која су под административно-оперативним руководством Повјереништва за индустрију и занатство, а то су: 1) Среска парна циглана, Бок Јанковац, 2) Среска комбинована радионица, Бос. Градишка, 3) Среско кожарско предузеће, Бос. Градишка, 4) Среска парна пилана и млин, Бос. Градишка, 5) Среска творница чарапа, Бос. Градишка, 6) Кречана при Среском грађевинском предузећу, Бос. Градишка, 7) Занатлијска кројачка произвођачко-прерађивачка задруга, Бос. Градишка.

²⁰ АРС БЛ, 101, 178, 7835/50

²¹ Исто

²² Предмет пословања предузећа је производња разних предмета од коже, углавном за снабдијевање становништва. Поред поменуте главне дјелатности, предузеће ће се бавити и осталим пословима које му повјери административно-оперативно руководство. Предузеће стоји под административно-оперативним руководством Извршног одбора СНО Бос. Градишка. Административно-оперативни руководилац прописаће правила о организацији и пословању предузећа.

Према овом списку, на подручју СНО Бос. Градишка, укључујући и мјесне народне одборе, има укупно 92 занатлија (сталара – 14, сајџија – 1, кројача – 6, посластичара – 9, бријача – 12, ковача – 26, колара – 2, ременара – 7, лончара – 1, бравара – 4, ужара – 1, обућара – 6, опанчара – 2 и содара – 1).

Такође су дати и подаци о занатлијама који се не баве својим занатом (24 лица), а запослени су као службеници код СНО-а и ГНО-а Бос. Градишка и у среским предузећима.²³

Почетак рада Среске занатске коморе у Босанској Градишци

Општи закон о занатству објављен је у Службеном листу ФНРЈ у јуну 1949. године.²⁴ Закон садржи одредбе о стицању стручне спреме и условима за обављање занатске радиности, државним занатским радњама и радионицама, занатским задругама, занатским радионицама друштвених и задружних организација, приватним занатским радњама, стручним занатским организацијама и друго.

На основу одредби Општег закона о занатству започело се са активностима на оснивању среских занатских комора.

У априлу 1950. године у Службеном листу НР БиХ објављени су прописи којим су уређени начин избора првих скупштина среских занатских комора у БиХ:²⁵

1) Рјешење о укидању Занатске коморе за БиХ у Сарајеву и среских и градских принудних удружења занатлија, које је донијела Влада НР БиХ на основу члана 84 став 2 Општег закона о занатству, а на приједлог министра комуналних послова;

2) Упутство о занатским коморама, саставу, избору и раду њихових првих скупштина, које је донијела Влада НР БиХ на основу члана 75 став 3 Општег закона о занатству, а на приједлог министра комуналних послова;

3) Рјешење о роковима за одређивање састава и избору занатских комора, које је донио министар комуналних послова на основу тачке 19 Упутства о занатским коморама, саставу, избору и раду њихових скупштина.

На основу члана 74 Општег закона о занатству и тачке 2 Упутства о занатским коморама, саставу, избору и раду њихових скупштина, Извршни одбор Обласног народног одбора Бања Лука донио је 5.5.1950. године рјешење²⁶ којим је одређено да прву скупштину Среске занатске коморе у Бос. Градишци сачињава 60 чланова, у који број улази:

²³ АРС БЛ, 101, 193, 19406/50

²⁴ *Службени лист ФНРЈ*, број 49, од 9.6.1949.

²⁵ *Службени лист НР БиХ*, број 16, од 22.4.1950.

²⁶ АРС БЛ, 101, 173, 3801/50

- 10 представника државних занатских радњи и државних занатских радионица државних надлештава, установа и предузећа,
- 18 представника занатских произвођачко-прерађивачких и услужних задруга и
- 32 представника приватних занатлија.

Скупштина приватних занатлија за избор делегата за Оснивачку скупштину Среске занатске коморе Бос. Градишка одржана је 21.5.1950. године у просторијама Занатлијског удружења у Бос. Градишци, када је извршен избор 32 делегата.²⁷

Оснивачка скупштина Среске занатске коморе Бос. Градишка одржана је 28.5.1950. године. На списку занатлија државног, задружног и приватног сектора који присуствују оснивачкој скупштини налази се 10 представника из државног, 11 представника задружног и 32 представника приватног сектора.²⁸

Дана 12.6.1950. године одржана је сједница Комисије за ликвидацију Занатлијског удружења у Бос. Градишци, на којој је извршена ликвидација овог удружења.²⁹ Сву имовину Удружења преузела је Среска занатска комора Босанска Градишка.

Управа за занатство Комитета за локалну индустрију и занатство Владе НР БиХ доставила је распис од 20.5.1950. године и типски статут Среске занатске коморе, који је на основу члана 73 Општег закона о занатству прописао предсједник Комитета за локалну индустрију и комуналне послове Владе ФНРЈ.³⁰

У распису је наведено да Статут Среске занатске коморе Босанска Градишка треба да потврди Извршни одбор Среског народног одбора Босанска Градишка, те је потребно да му предсједник Среске занатске коморе одмах послуже скупштине упути Статут на одобрење.

Повјереништво за индустрију и занатство Извршног одбора СНО Бос. Градишка је 6.6.1950. године доставило Занатској комори Бос. Градишка одобрен Статут Среске занатске коморе у Бос. Градишци.³¹

Поред општих одредби, Статут садржи одредбе о задацима коморе, члановима коморе, о правима и дужностима чланова коморе, о односу коморе према установама, државним органима и занатским организацијама, о органима коморе (Скупштина, Управни одбор, Надзорни одбор), о средствима коморе, о надзору над радом и пословањем коморе, о измјенама и допунама статута и о престанку са радом коморе.

²⁷ АРС БЛ, 101, 179, 8987/50

²⁸ АРС БЛ, 101, 179, 9270/50

²⁹ Исто

³⁰ Исто

³¹ АРС БЛ, 101, 179, 9270/50

У члану 4 Статута наведени су задаци Среске занатске коморе Босанска Градишка:

1) старање о унапређењу занатства и постизању бољег квалитета занатских производа на својој територији, проучавање и предлагање савршених метода рада на помагању органима државне власти и у ту сврху организовање стручних занатских течајева, преношење искуства у погледу организације и продуктивности рада на друге радње и радионице;

2) вођење свестране бригае о стручном, теоријском и васпитном уздизању ученика у занатству, старање о држању ученика у занатским радњама и радионицама које су према важећим прописима обавезне на држање ученика; пружање помоћи народним властима у спровођењу потребних мјера у циљу обезбјеђења смјештаја ученика; подизање, према способностима и условима, домова ученика у занатству; предлагање народним одборима плана укључења ученика у оне струке заната које су, с обзиром на локалне потребе, неразвијене или их треба нарочито развијати; сарадња са омладинским организацијама ради идејно-политичког и културног уздизања ученика у занатству;

3) давање среском односно градском народном одбору приједлога планова занатске дјелатности у срезу односно граду, као и предлагање отварања односно распоред нових занатских радња и радионица у срезу – граду;

4) давање приједлога и мишљења у погледу одређивања цијена занатских производа и услуга, пружање потребне помоћи органима за цијене код одређивања норми и утврђивања норматива утрошка материјала;

5) давање мишљења у погледу кредитне способности својих чланова;

6) контрола рада занатских радња и радионица на тај начин што ће указивати органима државне власти на недостатке у раду занатских радњи и радионица и предлагати конкретне мјере за њихово отклањање;

7) вођење евиденције и статистичке службе о техничкој опремљености занатских радња и радионица, њиховом броју, личном и стручном саставу истих, а по упутствима и за то одређеним формуларима од стране СНО-а – ГНО-а, као и прикупљање свих података неопходних за праћење привредног пословања занатства и његове анализе на своме подручју;

8) старање о набавци и расподјели алата и материјала својим члановима и у ту сврху, према потреби, оснивање службе за снабдијевање занатства;

9) старање о културном и идејно-политичком уздизању чланова;

10) предлагање високостручних мајстора који испуњавају услове из члана 21 Општег закона о занатству за кандидате државних мајстора заната;

11) представљање својих чланова;

12) обављање и свих других послова у вези са унапређењем и развојем занатства на свом подручју.

У члану 5 Статута наведено је ко су чланови Среске занатске коморе: 1) све државне занатске радње, 2) све државне занатске радње под руководством државног мајстора заната, 3) све државне занатске радионице државних надле-

штава, установа и предузећа која послују са трећим лицима, 4) све занатске произвођачке односно услужне задруге, 5) све занатске радионице друштвених и задружних организација и 6) све приватне занатске радње са подручја коморе.

Према члану 6 Статута чланство у Среској занатској комори је обавезно.

Чланство у Комори стиче се уписом занатске радње, радионице, задруге у регистар занатских радњи, радионица и задруга Среског народног одбора Бос. Градишка (члан 7 Статута).

У августу 1950. године у Службеном листу ФНРЈ објављена је Наредба о регистрацији задружних организација, занатских радњи и радионица.³² Према тачки 3 ове наредбе регистар задружних организација односно занатских радњи и радионица воде повјереништва за финансије среских (градских односно рејонских) народних одбора, и то посебан за задружне организације, а посебан за занатске радње и радионице. У тачки 15 Наредбе наведено је које књиге за регистрацију задружних организација односно занатских радњи и радионица требају увести повјереништва за финансије среских (градских односно рејонских) народних одбора.³³

Закон о занатству, који је донијела Народна скупштина НР БиХ, објављен је у Службеном листу НР БиХ у октобру 1950. године.³⁴

Закон у првом дијелу, поред основних одредби, садржи и одредбе о стручној спреми и осталим условима за обављање занатске радиности, о фирми и натпису занатских радња и радионица, о регистрацији занатских радњи и радионица, о пословним просторијама и пословним књигама.

Према члану 4 овог закона занатску радиност могу обављати државне занатске радње и радионице, занатске задруге, занатске радионице друштвених и задружних организација и приватне занатлије.

Занатску радиност могу обављати само лица која имају законом одређену стручну спрем, и то занатски помоћници, занатски мајстори и државни мајстори заната.³⁵

³² *Службени лист ФНРЈ*, број 50, од 16.8.1950.

³³ 1) регистар посебан за задружне организације (задруге свих врста, среске савезе земљорадничких задруга и предузећа среских и републичких савеза земљорадничких задруга), а посебан један за занатске радње и радионице,
2) именик посебан уз регистар за задружне организације, а посебан уз регистар за занатске радње и радионице и
3) збирку исправа (досије) посебно за сваку поједину задружну организацију (задругу, срески савез земљорадничких задруга, предузеће среског или републичког савеза земљорадничких задруга), односно занатску радњу или радионицу.

³⁴ *Службени лист НР БиХ*, број 33, од 11.10.1950.

³⁵ 1. Занатски помоћник је лице које је положило испит за занатског помоћника односно свршило школу која даје квалификације занатског помоћника и тиме стекло својство квалификованог занатског радника оспособљеног да самостално обавља занатске послове односно да руководи

Стручна спрема за обављање занатске радиности стиче се учењем заната у занатској радњи или радионици, односно стручној школи (члан 6 Закона).

Према члану 13 Закона занатским учеником сматра се лице које је на основу писаног уговора о учењу упуслено у занатској радњи или радионици у циљу да учењем у практичном раду и стручним школовањем стекне стручну спрему занатског помоћника.

Други дио Закона садржи посебне одредбе за поједине врсте занатских радњи и радионица: I – државне занатске радње и радионице (1. државне занатске радње, 2. државне занатске радње под руководством државног мајстора заната, 3. државне занатске радионице државних надлештава, установа и предузећа); II – занатске задруге (1. занатске произвођачке и услужне задруге, 2. занатлијске набавно-продајне задруге); III – занатске радионице друштвених и задружних организација; IV – приватне занатске радње (1. обављање приватне занатске радње на сталном пословном мјесту, 2. обављање занатске радиности без сталног пословног мјеста и код кућа наручилаца и 3. обављање заната као споредног занимања).

Трећи дио Закона садржи одредбе о стручним занатским организацијама (Среска занатска комора и Занатска комора НР БиХ).

У четвртој дијелу Закона прописане су казнене одредбе, а пети дио садржи прелазне и завршне одредбе.

У новембру 1950. године у Службеном листу НР БиХ објављени су Правилник о обављању занатских радиности без сталног пословног мјеста и Упутство о ревизији права и регистрацији дозвола за обављање приватних занатских радњи.³⁶ У члану 1 Правилника наведено је да се без сталног пословног мјеста могу обављати котларска (калајдијска), ножарско-оштрачка и вуновлачарска (пуцарска) занатска радиност.

Према Упутству о ревизији права и регистрацији дозвола за обављање приватних занатских радњи сва приватна лица која стварно, лично или преко пословође воде било какву занатску радњу на подручју НР БиХ дужна су да до 31.12.1950. године поднесу о томе пријаву повјереништву извршног одбора среског (градског, реонског) народног одбора надлежном за занатство на чијем подручју обављају радњу ради ревизије права рада и регистрације дозволе.

одеђеним пословима у занатској радњи, радионици или у одговарајућем одјељењу индустријске радионице (члан 25 Закона).

2. Занатски мајстор је лице које је стекло квалификације да самостално руководи занатском радњом или радионицом, односно да води занатске послове у индустријској радионици (члан 34 Закона).

3. Државни мајстор заната је занатски мајстор који се видно истиче великом стручношћу, испробаним искуством у обављању заната и високим квалитетом свога рада и коме држава због тога, с његовим пристанком, даје назив државног мајстора заната и повјерава му на управљање државну занатску радњу. Државни мајстор заната не може се бавити приватним обављањем заната нити имати приватну занатску радњу (члан 36 Закона).

³⁶ *Службени лист НР БиХ*, број 36, од 18.11.1950.

Комитет за локалну индустрију и занатство Владе НР БиХ је у вези са одржавањем годишњих скупштина занатских комора³⁷ Расписом од 27.12.1950. године дао приједлог за одржавање скупштина занатских комора по областима, а доставио је и Правилник о изборним скуповима приватних занатлија,³⁸ по коме ће приватне занатлије вршити избор својих представника у скупштини коморе.

Мирјана Иванић

Занатска дјелатност на срезу Босанска Градишка –
почетак рада Српске занатске коморе Босанска Градишка

Резиме

У раду се дају основни подаци о стању занатске дјелатности након ослобођења територије Среза Босанска Градишка у 1945. години, о активностима Српског народног одбора Босанска Градишка на обнови рада занатских радњи, попису и евиденцији занатских радњи, о питању ревизије овлашћења и дозвола за рад занатских радњи.

У раду је наведено неколико извјештаја Извршног одбора Српског народног одбора Босанска Градишка, у којима су пописане занатске радње државног, задружног и приватног сектора, као и неколико рјешења која се односе на рад занатско-индустријских предузећа. Такође се говори и о припремама за оснивање и почетак рада Српске занатске коморе Босанска Градишка 1950. године, о укидању Удружења занатлија у Босанској Градишци и примјени Општег закона о занатству и Закона о занатству НР БиХ и других прописа и даје осврт на поједине одредбе Статута Српске занатске коморе.

Рад је настао коришћењем архивске грађе фонда Српски народни одбор Босанска Градишка и законских и других прописа којима је регулисана занатска дјелатност.

Mirjana Ivanić

Craftsman Activity in the District of Bosanska Gradiska -
Commencement of the District Craftsman Chamber of Bosanska Gradiska

Summary

³⁷ АРС БЛ, 101, 167, пов. број 2295/50

³⁸ *Службени лист НР БиХ*, број 41, од 30.12.1950.

This paper provides basic information about the state of craftsman activities after the liberation of the territory of the Bosanska Gradiska District in 1945, about the activities of the District People's Committee of Bosanska Gradiska on re-opening of craftsman shops, census and records of craftsman shops, the issue of the authority audit and operating licenses for craftsmen shops.

The paper cited several reports of the Executive Committee of the District People's Committee of Bosanska Gradiska, which listed the craftsman shops in the state, cooperative and private sectors, as well as several decisions related to the work of craftsman and industrial companies. It also speaks about the preparations for the establishment and initial operation of the District Craftsman Chamber of Bosanska Gradiska in 1950, about the abolition of the Craftsman's Association in Bosanska Gradiska and application of the General Law on Crafts and the Law on Crafts of the People's Republic Bosnia and Herzegovina and other regulations and provides a review on certain provisions of the Statute of the District Craftsman Chamber.

The paper was developed using the archive materials from the fund of the District People's Committee of Bosanska Gradiska and other laws and regulations governing the craftsman activity.